

LES CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ COM CIÈNCIES SOCIALS

Octavi Fullat i Genís
Catedràtic de Filosofia de l'Educació
Universitat Autònoma de Barcelona
Membre numerari de l'IEC

1. PRELUDI

Hi ha els *significants-significats* del títol que abans de res caldria precisar. No obstant això, ara per ara m'estalviaré l'esforç ja que aquesta dèria acapararia tot el meu discurs, de tan extens i embolicat que resulta aquest pressupòsit. Tot i això, no puc esquivar d'avisar que el significat de les paraules no és un assumpte de cap diccionari, ni tan sols del *Diccionario de la Real Academia Española* —d'on treuen, al capdavant, aquells vellets, els significats dels termes? El significat dels mots ve donat per l'ús sociohistòric que se'n fa, sigui en l'àmbit dels especialistes, sigui en el món del llenguatge col·loquial. El lèxic dels llenguatges axiomàtics constitueix un assumpte a part ja que es tracta de convencions. *Ciència* —i, per tant, *ciència social* i *ciència de l'educació*— i *universitat* signifiquen allò que han significat en la història occidental. El tema d'una història universal com a quelcom més que una precipitada addició d'esdeveniments heterogenis resulta més que discutible. Per si de cas, em limito a la peripècia occidental i deixo per als quimèrics l'*oikumene*.

Per tal que ens entenguem mínimament, n'hi ha ben bé prou d'avisar que sota del paraigua semàntic de *ciència* s'hi han refugiat històricament, després de Galileu, les ciències formals/axiomàtiques —matemàtiques i lògica— i les ciències empíriques, que se subdivideixen també al seu torn en ciències naturals —astronomia, física, química, biologia, geologia, etc.— i en ciències socials i/o humanes —psicologia, sociologia, economia, història, etc.; filosofia, dret, ètica, estètica, etc.

Com que tan bon punt hem entrat en la postmodernitat —després de Nietzsche— ja no és gens assenyat de fer deduccions a partir de veritats que es con-

siderin eternes o inamovibles, no em queda cap altre mètode raonable que l'històric. La parla humana configura una peripècia finita que cerca aquella *in-finitud* que tanqui el sentit de l'*anthropos*. Coneixem des d'allò que és conegut i com a feina sempre oberta. Si un dia deixem de parlar, aquest daltabaix serà degut a algun inhumanisme potser irreparable.

2. *HOMO OCCIDENTALIS* I CIÈNCIA SOCIAL

Trobo improcedent encetar el tema de la ciència social —i, per tant, de l'educació— deslligat de l'assumpte antropològic que l'embolcalla i, en el nostre cas, de l'assumpte antropològic occidental. La construcció històrica del fet humà a Occident comporta l'edificació progressiva de la ciència social. Com s'ha autointel·ligit l'ésser humà a partir de la conca geogràfica mediterrània?

Des del segle x aC fins a l'any 2001 es desenvolupen unes *Weltanschauungen* nuclearment vinculades; no sorgeix cap cosmovisió si no és des de les precedents. Cadascuna reinterpreta les anteriors. Doncs bé; amb perspectiva panoràmica sobre tres mil anys d'història sembla assenyat descobrir dues seqüències majúscules: aquella que abasta el recorregut que va des del segle x aC fins a l'any 1900, i una segona que arrenca d'aquest any i s'allarga, de moment, fins al 2002. Al primer transcurs, l'anomeno *monoteisme* o *universum* ja que compta amb un absolut —*Elohim, Physis, Natura, Jesus Christus, Uomo, Raison*— en funció del qual, tot, discurs o acció, s'avalua —veritat/error, bondat/maldat, bellesa/lletgesa, eficàcia/ineficàcia. La història queda vertebrada per un sol sentit que la converteix en assenyada. Al segon recorregut, per cloure encara, l'anomeno *politeisme* o *pluriversum* i agafa empenta en els escrits de Nietzsche, tan agudament assimilats per Heidegger, el pensador més profund de la postmodernitat. Al llarg del segle xx, cada vegada més, l'absolut d'antany ha perdut vigoria i s'ha escampat en múltiples sentits impossibles d'unificar. No es compta amb una única *raison*, sinó amb múltiples raons diferents, i cadascuna igualment valuosa. No hi ha una veritat, ni tan sols en matemàtiques —per exemple, geometries no-euclidianes—, sinó veritats de colors varis, de manera que ja no és possible avaluar ni discursos ni tampoc conductes per manca d'un punt de referència absolut. No comptem amb déu, sinó amb múltiples déus, tots ells grans balladors. L'*universum* —tot vessat cap a l'u— ha fet pas al *pluriversum*— cada afer i cada tràngol humà s'adreça cap a fites pròpies. La humanitat, en comptes de ser una fletxa orientada, ha acabat sent un plat d'*spaghetti* bullits, i cada *spaghetto* ha anat mandrosament cap a una vora o extrem sense altra raó que la d'esdevenir així podent ser d'una altra manera.

Dintre d'això, que he qualificat com a *universum*, és possible establir-hi dues línies: la premodernitat (des del segle X aC fins al 1486) i la modernitat (del 1486 fins al 1900). Fins i tot a l'interior de la premodernitat no sembla pas forassenyat descobrir-hi dos moments cabdals: el precristianisme (X aC-325) i el cristianisme (325-1486). A la deu del primer d'aquests moments, s'hi situa un triangle originari que explica els desenvolupaments posteriors: em refereixo a la civilització grega, la romana i l'hebrea. Les dues primeres tenen sentit des de la immanència —*physis* per als grecs, *natura* per als romans. No hi ha res exterior a la *physis* i a la *natura*, i fins i tot els déus són trossos d'aquests absoluts, els quals s'autoexpliquen.

Grècia va desenvolupar la ciència —que entenen com a *episteme*—; Pitàgores, Euclides, Aristarc de Samos, Hipòcrates, Estrabó, Arquimedes, etc. Roma, per la seva banda, es va distingir per la tècnica: vies romanes, aqüeductes, urbanització —Vitruviu—, cobrament d'impostos, art militar, tribunals, agricultura, etc. Tot queda explicat des de la *natura*, que és eterna en el seu constant anar i venir, néixer i morir, i renéixer. La raó grega intel·ligeix el món, mentre que la raó llatina modifica el món. Ben diferent és la concepció hebrea; els grecoromans, amb la ciència i la tècnica, ho entenen tot i ho transformen tot; en canvi, els jueus capeixen l'univers des de l'exterior d'aquest univers, des de YHWH o Elohim, que és el contramón. Sense transcendència, la resta s'esvaeix. En aquesta cosmovisió, no hi compten ni el científic ni tampoc el tecnòleg. Qui gaudeix, doncs, de primacia?, el profeta. Isaïes, posem per cas. No interessen de cap manera ni *què* és el món —grecs— ni *com* es transforma el món —romans—, sinó *per a què* hi ha món. La tecnociència s'ocupa d'allò que hi ha; en canvi, la profecia es preocupa pel sentit, o significat, de tot el que existeix.

Les ciències de la naturalesa, que al seu torn sol·liciten les tècniques modificadores d'allò natural —tot i que sigui qüestió de la cesària mitjançant la qual va néixer Juli Cèsar, posem per cas—, ens arriben formulades per grecs i romans. En canvi, les ciències socials enceten amb propietat el seu camí a partir de la *Weltanschauung* hebrea. Les ciències socials aporten el tema de la intencionalitat, del *per a què*, del desvariejament profètic. Al fenomen humà, en oposició al fenomen natural, el solca la intencionalitat —per a què el plaer, per a què la guerra; en canvi, no té cap mena de sentit preguntar-se, des de la mateixa pluja, per a què plou. La pluja és els litres que en cau, res més. Les ciències socials, que ja treballaven certament els grecs i els romans, neixen en el conflicte i en la confusió. El cristianisme va significar un esforç majúscul per aclarir el tema, ni que fos de biaix i sense proposar-se la qüestió de dret.

De quina manera el cristianisme assenyala la sortida al problema de les ciències socials? Pau de Tars va néixer l'any 7 a la població hel·lenística de Tars,

i va morir decapitat a Roma, probablement l'any 67. La seva primera *Weltanschauung* és jueva; el punt cabdal és el sentit de la història, YHWH o Elohim, i la resta són variables dependents de l'absolut. Però, passa que Saul, o Pau, viu en la cultura grecohel·lenística. Tars, a Cilícia (Àsia Menor), s'apassiona per la filosofia. Tanmateix, a més a més, Pau és un ciutadà romà i gaudeix del document que així ho acredita. A través d'aquest personatge s'inicia un procés d'endinsament del sentit últim de l'existència en el si de la cosmovisió tecnocientífica grecoromana. L'acceptació pública i generalitzada de l'encarnació de la *Weltanschauung* hebrea dintre de les *Weltanschauungen* grega i romana no s'esdevé fins al 325 durant el I Concili de Nicea, en el qual es proclama que Jesucrist és realment un home —Atenes i Roma— i és a la vegada YHWH —Jerusalem. Les ciències que circumden el fenomen humà són intel·ligibles si no hi ha referència al sentit, o per a què, de l'*anthropos*.

Entre el 325 i el 1486, període pròpiament cristià, Jesucrist imprimeix direcció a tota classe de saber, fins al punt que ni les ciències naturals no es poden capir si no van enfilades en intencionalitat transcendent. Però, el 1486 Pico della Mirandola publica *De hominis dignitate*, obra en què defensa que la dignitat de l'ésser humà no procedeix de la filiació divina, sinó de la seva capacitat d'autoconstruir-se, cosa de la qual cap altra bèstia no gaudeix. Modernitat. S'inaugura un procés d'acord amb el qual, cada vegada més, la tecnociència es desentén del sentit radical de la història. N'hi haurà prou amb *sentits* a cor què vols, volanders. Aquest tarannà no assoleix el cim fins a l'òbit de Nietzsche, el 1900. Des d'aleshores cal aprendre a viure sense sentit absolut de l'existència. En aquell punt s'ingressa en la postmodernitat. La tecnociència —grecs i romans— i la profecia —jueus— fan via, des d'aquell any, ben divorciades. El cristianisme, que encarnava ambdues cosmovisions, acaba en producte residual. Les ciències socials i humanes s'ho fan com poden. Les tecnocientífiques triomfen ja que no necessiten per res el *per a què*.

3. LA CIÈNCIA SOCIAL, I DE L'EDUCACIÓ, COM A MALDECAP

L'excursió historicoantropològica de l'apartat anterior fa entenedora la consideració historicoepistemològica del problema de les ciències socials. No gaudim d'una definició indeleble de *ciència*. Com he esmentat al principi, el significat dels mots depèn de l'ús sociohistòric que se'n fa. A Occident s'han produït dos usos importants de *ciència*; el punt de fractura entre el primer i el segon, el trobem en el llibre de Galileu *Discorsi e dimostrazioni matematiche intorno a due nuove scienze* (1638), obra que s'organitza en quatre jornades. Els grecs —Aris-

tòtil, per exemple, a *Ta meta ta physika*— empen el significat *episteme* per esmentar una classe de discurs mental que disposa de codificació lingüística i que funciona amb rigor lògic en l'argumentació. A més, l'*episteme* escometia una qüestió en la seva globalitat. Aquest era el significat d'*episteme*. Hi ha hagut el costum de traduir *episteme* amb el significat *ciència*, malgrat que, després de Galileu, els significats d'ambdós termes no coincideixen. Tanmateix, la confusió està servida. Per al grec, astronomia i ètica, eren, totes dues, *episteme*, dada que avui dia no s'accepta fàcilment si es continua traduint *episteme* per *ciència*.

Els romans traduïren el significat *episteme* al llatí amb el terme *scientia*, tot i que no en variaren el significat. Les llengües romàniques derivaren la seva terminologia del llatí *scientia* sense variar-ne tampoc el significat. L'italià —per exemple, Dant, ja als segles XIII i XIV— empra el mot *scienza*. Resta incòmode el confús significat grec, que permet no establir diferències serioses entre ciències naturals i ciències socials. Però, la pràctica científica de Galileu, tant en astronomia com en física, ja requereix una reformulació semàntica. A l'obra esmentada, Galileu utilitza l'expressió *scienza nuova*, significat ben nou que embolcalla un nou significat de ciència. Què és ara *ciència*? Un discurs amb codificació científica i rigor lògic, com abans, però s'hi afegeixen dos additius. El científic no s'adreça a les coses del món, com feia el grec, sinó només als fenòmens de les coses, vers allò que n'apareix als sentits i que en permet la matematització. El segon requisit que estableix la pràctica de Galileu fa referència a la prova; no hi ha ciència si no se n'aproven les assercions. I de proves només n'hi ha dues: la matemàtica —no contradir-se— i la verificació —trobar fenòmens que es corresponguin amb les hipòtesis i s'assoleixin així veritats científiques per correspondència. El triomf del nou concepte de ciència s'aconsegueix amb el llibre, de Newton, *Philosophiae naturalis principia mathematica* (1687). Les ciències que anomenem *socials* es bandejaren ja que no gaudien adequadament del paradigma de ciència que s'havia elaborat de bell nou. Eren ciències o no ho eren? Com podien ser-ho si no s'assemblaven gens ni mica a la física entronitzada?

Per esguard del model de ciència elaborat inicialment durant el renaixement toscà —sols hi ha ciència dels fenòmens— van apareixent tentinejant les ciències socials. Adam Smith, al llibre *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (1776), ja ofereix un estudi important de l'economia. Auguste Comte, als sis volums de *Cours de philosophie positive* (1830-1842) i especialment en el volum IV, també al llibre *Plan des travaux scientifiques nécessaires pour réorganiser la société* (1822 i 1824) i també a *Considérations philosophiques sur les sciences et les savants* (1825) aporta el tema de la sociologia. En el camp de la psicologia, després de la insinuació de Christian Wolff (1679-1754), és Gustav Theodor Fechner qui engega la psicologia experimental amb

l'obra *Elemente der Psychophysik* (1860) i el segueix Wilhelm Wundt amb *Grundzüge der physiologischen Psychologie* (1873-1874). El cas de la història —*Historie* i no pas *die Geschichte*— és més complex; per ventura els grecs Thoukydides i Herodotos no van elaborar ja història empírica? De tota manera potser és més còmode pensar en Karl Marx, en tres de les seves obres —*Manifest der Kommunistischen Partei* (1848), *Zur Kritik der politischen Oekonomie* (1859) i *Das Kapital* (1867)—, si es vol descobrir un plantejament de la història com a una de les ciències socials. Si en aquestes quatre ciències hi afegim allò que alguns anomenen *ciències humanes* —dret, estètica, filosofia, lingüística, política, ètica, teologia, etc.—, s'entendrà fàcilment el malestar que aquests sabers pateixen en comparar-se amb el saber prototip de la física. Cal recordar que la pedagogia és un conglomerat de ciències i tècniques. La institució universitària experimentà de seguida el neguit, tot i viure força d'inèrcies i rutines. Quan Kant, professor de la Universitat de Königsberg, publica *Kritik der reinen Vernunft* (1781) i *Prolegomena zu einer jeden künftigen Metaphysik die als Wissenschaft wird auftreten können* (1783), afronta seriosament i frontalment el problema epistemològic que ha sorgit. Ve a dir que no podem saber què és allò real si abans no sabem què és conèixer, i escomet aquest últim tema.

Neguitosos per la qüestió epistemològica kantiana, a partir del segle XIX i al llarg del segle XX diferents pensadors cerquen solucions a la diversitat del saber. Schleiermacher (1768-1834), prosseguint una mil·lenària tradició hermenèutica, proposa aquesta com a mètode específic de les ciències socials i/o humanes. Dilthey (1833-1911) distingeix entre *Naturwissenschaften* (ciències de la naturalesa) i *Geisteswissenschaften* (ciències de l'esperit); les primeres es valen de l'*Erklären* (explicar per les causes); en canvi, les segones se serveixen del *Verstehen* (comprendre —activitat que involucra al mateix coneixedor). Quedava així establerta una frontera entre ciències naturals i ciències socials, emprant cada grup mètodes diferents. Amb Dilthey, l'hermenèutica esdevé epistemologia —més enllà, doncs, del mètode—, que té en compte la història. Les ciències de l'esperit —les socials i/o humanes— assolien d'aquesta manera un estatut respectable, malgrat que fos diferent del de les ciències de la naturalesa. Les universitats ja no tenien excuses de pes per no acceptar les ciències socials i/o humanes en els seus centres. Max Weber (1864-1920), amb la seva obra *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre* —publicada *post mortem* el 1922 i que recull diversos escrits seus sobre teoria del coneixement—, entra en la discussió universitària entorn del conflicte dels mètodes (*Methodenstreit*), que en aquells anys constituïa un centre d'interès importantíssim. Les ciències de la naturalesa i les ciències de l'esperit, són del tot diferents? Amb quins mètodes, en aquest supòsit, treballen? Weber completà la línia que inicià Dilthey —*Verstehen* en ciències sociohumanes. *Comprendre* no és res

més que descobrir el sentit d'un text o d'una conducta, en comptes d'atenir-se simplement als fets, als *posita*, com postulaven els positivistes.

L'empirisme de les ciències naturals, tot i el que es diu, opera amb massa ingenuïtat. La inducció i el tractament estadístic resumeixen realment tot el procés científic? De l'observació de molts fets no se'n pot pas induir una llei; aquesta serà inexorablement una ficció idealitzant. Galileu, posem per cas, obté la llei universal de caiguda de cossos, no solament de l'experiència, sinó també de la constitució de l'essència del *cos material*. A més, pot tractar-se l'ésser humà com una simple cosa del món? Un tros de marbre i una escultura de Josep Clarà es diferencien en què la peça escultòrica cristal·litza una intenció mentre el bocí de mineral no expressa res. Un comportament humà llança sempre la pregunta: què significa?

En l'obstinació per aclarir l'estatut epistemològic de les ciències sociohumanes, tot descobrint paral·lelament el mètode que els correspon, s'ha d'estar al cas de la fenomenologia. Franz Brentano, al llibre *Psychologie vom Empirischen Standpunkt* (1874), tot i no admetre cap altre mètode per a la psicologia que aquells que empren les ciències de la naturalesa, aporta una distinció notable per a la psicologia, que no és altra que la *intentio* (intencionalitat) medieval. La caiguda d'un cos —un test d'un balcó— no fa cap referència a res exterior a aquest fenomen; ben al contrari: recordar, entendre, estimar o odiar —fenòmens psíquics— acaben inexorablement fora del fenomen, apunten —*intentio*— cap a allò recordat, vers allò entès, a la persona estimada o odiada. La intencionalitat descobreix a Husserl (1859-1938) tot l'àmbit de la fenomenologia. Per tal de conèixer la fenomenologia de Husserl, cal retenir-ne tres obres: *Logische Untersuchungen* (dos volums, 1900 i 1901), *Ideen zu einer reiner Phänomenologie und Phänomenologischen Philosophie* (tres llibres, l'un de 1913 i els altres dos publicats el 1929) i la seva obra de maduresa *Formale und Transzendante Logik* (1929). En la mesura que algú viu quelcom, es troba en si mateix amb una altra realitat que el sobrepassa. La fenomenologia descriu aquesta segona realitat des de l'acte de consciència. Aquest mètode fa respectables les ciències sociohumanes al costat de les ciències naturals.

L'hermenèutica i la fenomenologia, a més a més dels mètodes qualitius —d'investigació-acció, etnogràfics, d'històries de vida—, converteixen en acceptable la investigació en les ciències humanes i socials.

El segle XX ha conegut pensadors considerables, els quals, a partir de l'hermenèutica i la fenomenologia, han assentat les bases suficients que garanteixen l'honorabilitat i la categoria dels discursos socials i humanístics. Heidegger (1889-1976) va convertir l'hermenèutica en ontologia; què és l'ésser humà —*Dasein*— que només existeix comprenent-se? *Sein und Zeit* (1927) treballa amb l'ontologia fenomenològica lligada a una hermenèutica de l'existència; quin és el

sentit de l'èsser? Gadamer, nascut el 1900 i viu encara quan redacto aquestes pàgines, fou deixeble de Heidegger. L'hermenèutica resulta inacabable com el mateix llenguatge, va escriure a *Wahrheit und Methode* (1960) segons la versió castellana de l'editorial Sígueme (vol. II):

El lenguaje [...] es la primera interpretación global del mundo y por eso no se puede substituir por nada [...]. El mundo es siempre un mundo interpretado en el lenguaje.

Mai no acabem de dir el món. Les ciències sociohistòriques treballen des d'aquesta perspectiva en un diàleg inacabable.

Habermas, que va néixer el 1929, prové de l'*Institut für Sozialforschung* —l'Escola de Frankfurt, amb Horkheimer, Adorno, etc.—, de tradició marxista. *Erkenntnis und interesse* (1968) i *Theorie des Kommunikativen Handelns* (1981, en dos volums) defensen una hermenèutica crítica i alliberadora, que superi el saber interessat de les ciències positivistes.

En vista de l'esforç humà portat a terme, a Occident, per assolir un estatut epistemològic de les ciències sòciohumanes amb les seves metodologies, que resulti seriós i consistent, no s'entén que el centre universitari tingui els ulls posats exclusivament en les tecnociències, que els nord-americans qualifiquen de ciències dures. La universitat que bandeja o menysprea el sentit de l'existir —ciències sociohumanes— prepara per a les dictadures. Al cap i a la fi, Auschwitz va ser un perfecte producte tecnocientífic.

4. EPÍLEG SOBRE LA UNIVERSITAT

El centre universitari imparteix docència mitjançant llenguatges especialitzats de complexitat elevada, forma professionals per tal de servir la societat i, per últim, investiga a fi d'augmentar així la informació o el saber. Ja des dels preàmbuls de la civilització occidental, els centres superiors de docència han tingut presents, tant les ciències que avui es diuen *naturals*, com aquelles que anomenem *socials* i/o *humanes*.

Plató va fundar l'Acadèmia probablement l'any 387 aC; estava situada al nord-est d'Atenes, a prop d'un bosc consagrat a un heroi anomenat *Akademos*. Estudis superiors; no hi faltaven ni les matemàtiques, ni la filosofia, ni l'astrologia. Aristòtil ingressà a l'Acadèmia de Plató als disset anys i n'arribà a ser professor. Tretze anys després de la mort de Plató, el 334 aC, fundà un centre d'ensenyaments superiors, el *Lykeion*, en un lloc d'Atenes on hi havia un

gymnasion consagrat a Apollon Lykeion. S'hi ensenyava biologia, física, ètica, política, retòrica i lògica. No obstant això, el centre més esponent de l'Occident antic s'ubicà a Alexandria, quan ja havia mort Alexandre Magne (323 aC). S'anomenà *Mouseion* —que més d'un imbècil ha traduït per la paraula *Museu*—, o casa de les muses, ja que el símbol de les facultats era una musa. Gran centre hel·lenístic amb una biblioteca que acumulà milers i milers de volums. El *Mouseion* començà el segle III aC i es clausurà el II dC. Va ensenyar geografia —Eratòstenes, Estrabó, etc.—, matemàtiques, astronomia i física —Euclides, Apolloni, Aristarc, Ptolomeu, Arquimedes, etc.—, biologia —Teofrast, etc.—, filologia —Calímac, etc.—, medicina —Erasístrat, Galè, etc. No hi mancaven pas, evidentment, els estudis de filosofia i ètica.

Després de la caiguda de l'Imperi romà, Casiodor fundà, el 552, el *Vivarium*, un monestir cristià concebut segons el model del *Mouseion* d'Alexandria. Estudis profans i estudis cristians, i tenir cura, al mateix temps, de la biblioteca. En morir Casiodor, el centre desaparegué. Cal esperar l'Escola Palatina de Carlemany, que s'inicià el 780 —Alcuí—, per parlar d'estudis importants. Matemàtiques, astronomia, idiomes. Algunes escoles monacals com la benedictina de Cluny —segles X i XI— prosseguiren la vella tradició d'ensenyament superior. Paral·lelament, les escoles catedralícies com la de Chartres —segle XI— foren, de vegades, espais on es dispensava i es creava cultura d'una certa vàlua. Lògica, dialèctica, matemàtica, astronomia, literatura.

Finalment, va fer eclosió l'*Studium generale* o *Universitas magistrorum*. París, Bolonya, Salern, Oxford, Pàdua, Salamanca, Coïmbra, Montpeller, Heidelberg, Lleida, wtc. Segles XII, XIII, XIV. Primeres i principals universitats. Teologia, dret, medicina, lògica, retòrica, matemàtiques, filosofia, ciències naturals, etc. Des del Renaixement, paral·lelament a les universitats, varen aparèixer acadèmies i societats científiques que també impartiren estudis superiors.

Els centres d'ensenyament superior, des dels començaments fins avui, han tingut sempre presents, no solament les dades i els fenòmens, sinó que també s'han ocupat i s'han preocupat del *per a què* de les dades i dels fenòmens. Quan una universitat menysvalora el sentit de la informació, i el *telos* d'aquesta, deixa de banda el mateix ésser humà. L'home no sobreviurà si només coneix el funcionament del pàncrees o inventa noves tècniques comercials o bé didàctiques; el que és propi de l'*anthropos* rau a trobar sentit i significació a la seva pròpia existència, amb la qual cosa queda replantejada la *Weltanschauung* jueva i la seva profecia com a feina antropogenètica.

Les ciències socials i humanes —entre les quals hi ha les de l'educació— s'escarrassen, precisament, no sols en *què* sigui la realitat i en *per què* sigui així, sinó a desxifrar el nord significatiu de la peripècia humana, el seu *per a què*.